

רושמים וזוכרים

* מערך זה מתעמק בנושא הזיכרון ובדרכים השונות לזכור. הוא מזמין לציפיה בשניים מסרטי "פנים. יום. זיכרון". ניתן להתאים אותו גם לכל אחד מהסרטים האחרים.

על הזיכרון - "זכיתי לאהוב"

ניתן להעביר את המערך הזה גם בשיעור כפול בהתאם לתכנים שנבחרו. מומלץ למורה להגדיר מראש אילו חלקים ושאלות יועברו במהלך השיעור.

הקדמה (2 דק')

ביום הזיכרון אנו נדרשים לזכור, לשאול שאלות על חיבור, להתמודד עם המציאות ולפגוש עולמות שלא הכרנו, חיים אחרים.

ישנן דרכים רבות לזכור ולהזכיר, לכל אחת ואחד מאיתנו הדרך המיוחדת לזכור, לכל אחת ואחד הדרך שלו לחוות את היום הזה.

פעילות פתיחה (8 דק')

בהתאם לאילוצי הזמן, ניתן לדלג על חלק זה ולעבור ישירות לפעילות עם השירים.

בבתי העלמין הצבאיים פזורות אנדרטאות רבות שעליהן חקוק פסוק אחד מספר ירמיהו שמדבר על זיכרון: "...כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד..." (ירמיהו ל"א, י"ט).

- כיצד אתם מבינים את הפסוק?
- האם תוכלו לתת דוגמה מחייכם למה שמבטא הפסוק?
- האם יש משמעות לדיבור? האם זה יכול לשנות משהו?
- (אפשרות נוספת, שמעודדת עבודה עצמית): נסו לחפש בפרק הזה (ירמיהו ל"א) ביטויים שאתם מכירים, ניסיונות נוספים להתמודד עם המציאות, עם הזיכרון, ניסיונות לחיפוש אחר נחמה ותקווה.

דרכים לזכור (15 דק')

על הרצפה במרכז המעגל מונחים ארבעה שירים ([מוכן להדפסה בנספחים](#)) שיש בהם התייחסות מיוחדת לזיכרון וליום הזיכרון. עברו בין השירים ובחרו (השאירו אותו מונח במקומו) שיר שאתם מזדהים איתו.

* חיים קשים עם הזיכרון

ויסלבה שימבורסקה, בתרגום דוד וינפלד

אני קהל גרוע של הזיכרון שלי.
הוא רוצה שאקשיב לקולו בלי הפוגה,
ואילו אני מתרוצצת, מכעכעת,
שומעת-לא-שומעת,
יוצאת, חוזרת, יוצאת שוב.

הוא רוצה למשך עד תום את תשומת לבי וזמני.
בשנתי, הדבר עולה בידיו בקלות.
ביום, פעם כך ופעם אחרת ועל זאת הוא מתרעם.

הוא שם לנגד עיניי בהתמדה מכתבים ישנים, תצלומים,
נוגע באירועים חשובים ולא חשובים,
משיב את המבט אל מראות שהחמיצו,
מאכלס אותם במתים שלי.

בסיפוריו אני תמיד צעירה יותר.
זה נעים, אבל לשם מה בלי הרף חוט השני הזה.
לכל ראי חדשות אחרות בשבילי.

הוא כועס כשאני מושכת בכתפי.
אז הוא חושף בנוקמנות את שגיאותיי כולן,
הקשות, אחר-כך את הללו שנשכחו קלות.
מביט בעיני, מחכה לשמוע מה אני אומרת על זה.
לבסוף מנחם, שיכול היה להיות גרוע יותר.

הוא רוצה שמכאן ולהבא אחיה רק למענו ואתו.
הכי טוב בחדר חשוך, סגור.
ואלו בתכניות שלי כל הזמן שמש ההווה,
עננים אקטואליים, דרכים עכשוויות.

לעתים די לי והותר בחברתו.
אני מציעה להיפרד, מעתה ועד עולם.
אז הוא מחייך בחמלה,
מפני שהוא יודע כי זה יהיה גם גזר-דיני.

(מומלץ לבחור רק חלק מן השאלות)

- מה לדעתכם/ן מביעות דרך מילות השיר הזה?
- מה חשיבותו של הזיכרון בשיר שבחרתם/ן?
- למה הזדהתם/ן דווקא עם השיר הזה?
- האם יש שיר שאינכם מסכימים עם עמדת המשורר/ת המובעת בו? מדוע?
- האם אתם יכולים להציג דרך אחרת לזכור או להזכיר?
- האם זיכרון הוא דבר חשוב? האם הוא אתגר? נטל? זכות?

הצגת הפרויקט (3 דק')

"פנים. יום. זיכרון" הוא פרויקט המורכב מרסיסי זיכרון, מרגעים קטנים בחיים. חברים וקרובים של חללים משתפים ברגעים מתוך החיים של יקיריהם. הרגעים הללו מונצחים בסרט אנימציה המבקש להחיות אותם רגעים, אותם אנשים יקרים.

מבחינת אלה שלא ידעו שכול, יום הזיכרון הוא יום התייחדות עם זכרם של אלה אשר הקריבו את חייהם למען הזכות לחיות כאן. מבחינת בני המשפחות השכולות, יום זה הוא מועד רשמי בלבד; מבחינתם, כל יום הוא יום זיכרון – כל רגע צופן בחובו רסיסי געגוע.

רקע (על האנשים) וצפייה בסרטים (15 דק'):

בחלק זה מומלץ לספר מעט על החלל הראשון, להקרין את הסרט עליו ואז לדבר על החלל השני ולהקרין את הסרט עליו. לאחר הצפייה בשני הסרטים אפשר לאסוף תחושות ומחשבות בעזרת השאלות המצורפות. מערך זה זוכר ומזכיר את שחר וקרט ובני וסרמן ז"ל. ניתן כאמור לבחור חללים אחרים המונצחים בפרויקט [\(הסרטים של כל החללים בפרויקט נמצאים בקישור הזה\)](#)

שחר וקרט ז"ל י"ז באדר תש"מ (5.3.1980) – י"ג בחשוון תשס"א (10.11.2000)

שחר, שכונה "היהלום", החל כבר בגיל מוקדם להציג תכונות ויכולות יוצאות דופן ומאז ומעולם אהב אתגרים מורכבים. שחר היה חבר בתנועת הצופים, למד במחזור הראשון של התיכון למדעים בלוד, שם למד יחד עם תלמידים מחוננים אחרים, וכבר בשנתו הראשונה נבחר לראשות מועצת התלמידים.

שחר היה ספורטאי מחונן. בייחוד הוא אהב טניס שולחן ואף ייצג את נבחרת בית ספרו ואת עירו לוד בתחרויות ארציות.

שחר התחנך על ערכי אהבת הארץ והמולדת והאמין כי את שירותו בצבא יש לעשות בכבוד ולא כדי "לצאת ידי חובה". אף על פי שחבריו וסביבתו כיוונו אל יחידות המחשבים בצבא, חלם שחר לשרת ביחידה קרבית ולתרום ככל יכולתו. הוא התגייס ל"שמשון", ובסיום מסלול השירות יצא לקורס מפקדי כיתות וגם שם הצטיין. שחר נפל במהלך הפרות סדר בקבר רחל.

אחיו הקטן של שחר, שנולד 11 שנים אחריו וחלק איתו אתו תאריך יום הולדת, העריץ אותו תמיד. מתוך ערבוביית הזיכרונות של שלומי מאחיו הגדול, שבו ועלו ימי ההולדת המשותפים שלהם, שנהפכו לאחר מותו של שחר למעין טקס זיכרון פרטי.

<https://www.bac.org.il/holedet>

בנימין מימון וסרמן ז"ל כ"ו באלול תרפ"ו (5.9.1926) – כ"ט בטבת תשכ"ח (30.1.1968)

בני וסרמן נולד בלטביה ועלה לארץ בשנת 1935. הוא השתייך לאגודת הספורט "מכבי הצעיר", ועם פרוץ מלחמת העולם השנייה הצטרף לתנועת הנוער הימית "זבולון". בשל אהבתו לים בחר ללמוד בבית הספר הימי בחיפה, שם למד במגמת רדיו. כתלמיד היה נוהג להבריז מבית הספר מבלי שהסביר, ולאחר זמן נודע כי עבד כאלחוטאי ב"הגנה". בני היה בין האחראים לקשר עם אוניות המעפילים אשר ניסו לפרוץ את הסגר ולהעפיל ארצה.

בני נישא לבת זוגו שוש מנהלל, שגם היא הייתה אלחוטאית. הוא נשלח מטעם חיל הים ללימודי אלקטרוניקה בטכניון והוסמך כמהנדס אלקטרוניקה. לאורך לימודיו ושירותו הצבאי, הוא תמיד העדיף את הפשטות ואת הענווה.

בני אהב מוזיקה קלאסית, נגינה באקורדיון, נגרות, צילום (שכלל פיתוח והדפסת התמונות בעצמו) ושיט במפרשיות. אך לפני הכל, היה חובב רדיו מושבע. לימים מונה למפקד בית הספר לאלקטרוניקה של חיל הים.

בני נשלח לאנגליה לשלוש שנים כדי לפקח על שיפוצים ועל התקנת ציוד אלקטרוני מתקדם בשתי צוללות שנרכשו מהצי הבריטי - "לווייתן" ו"דקר". בני הצטרף לצוות ה"דקר" בדרכם לארץ. הצוללת לא הגיעה ליעדה.

בתו דידי (עידית) חיכתה לאביה שחזור. מכשיר הקשר של בני היה לסמל הגעגוע, התקווה והאובדן, הקשר עם אבא.

<https://www.bac.org.il/gal>

דיון

- מה הרגשתם/ן כשצפיתם/ן בסרטים?
- איזה זיכרון ביקשו קרובי החללים לעלות?
- מדוע לדעתכם/ן בחרו דווקא ברגעים הללו, בזיכרון הזה?
- מה משמעות הזיכרון מבחינת קרובי הנופלים?
- מה דעתכם/ן על דרך זו של הנצחה וזיכרון?

אחד השירים שקראנו קודם לכן היה **"שתי דקות"** מאת ליפא אהרוני. המשכו של השיר נמצא לפניכם/ן (מוטב לקרוא את כל השיר בשלמותו):

צפירה פלחה את האויר, שתי דקות דומיה
הישוב נדם, נאלם שאון בעיר ההומיה
עמדו דומם המורה, התלמיד, פועל הבניין
נהג המשאית, העורך דין, המוכר, הקניין.
הרכינו ראש, עובדות הניקיון, השוטר, הרופא,
הפקידה, הגננת, האמן, ויושבי בית הקפה.
התייחדו בגאון אמהות שכולות, אבות דואבים, אלמנות,
רעים לנשק, חברים מלידה, סבתות, סבים, בנים ובנות.
נשתתקה המחלקה בין הימין והשמאל, בין החילוני לדתי.
נמחקו כל ההבדלים, נעלם הפער העדתי.

שתי דקות של התייחדות
שתי דקות תמימות של אחדות
שתי דקות דומיה, לזכור, לא לשכוח.
שתי דקות האוצרות עצמה וכוח.

דיון מסכם

- מה לדעתכם/ן ביקש הכותב להגיד לנו? מה חשוב לו?
 - מה אתם חושבים על המסר של הכותב?
 - האם אתם מוצאים קשר בין יום הזיכרון ליום העצמאות או לכל יום אחר?
 - האם ניתן ללמוד משהו מיום כזה?
 - כיצד הייתם רוצים שיתייחסו לחללים ולמושג הזיכרון במערכת החינוך ובכלל?
- חיים קשים עם הזיכרון**
ויסלבה שימבורסקה, בתרגום דוד וינפלד

*

אני קהל גרוע של הזיכרון שלי.
הוא רוצה שאקשיב לקולו בלי הפוגה,
ואילו אני מתרוצצת, מכעכעת,
שומעת-לא-שומעת,
יוצאת, חוזרת, יוצאת שוב.

הוא רוצה למשך עד תום את תשומת לבי וזמני.
בשנתי, הדבר עולה בידיו בקלות.
ביום, פעם כך ופעם אחרת ועל זאת הוא מתרעם.

הוא שם לנגד עיניי בהתמדה מכתבים ישנים, תצלומים,
נוגע באירועים חשובים ולא חשובים,
משיב את המבט אל מראות שהחמיצו,
מאכלס אותם במתים שלי.

בסיפורי אני תמיד צעירה יותר.
זה נעים, אבל לשם מה בלי הרף חוט השני הזה.
לכל ראי חדשות אחרות בשבילי.

הוא כועס כשאני מושכת בכתפי.
אז הוא חושף בנוקמנות את שגיאותיי כולן,
הקשות, אחר-כך את הללו שנשכחו קלות.
מביט בעיני, מחכה לשמוע מה אני אומרת על זה.
לבסוף מנחם, שיכול היה להיות גרוע יותר.

הוא רוצה שמכאן ולהבא אחיה רק למענו ואתו.
הכי טוב בחדר חשוך, סגור.
ואלו בתכניות שלי כל הזמן שמש ההווה,
עננים אקטואליים, דרכים עכשוויות.

לעתים די לי והותר בחברתו.
אני מציעה להיפרד, מעתה ועד עולם.
אז הוא מחייך בחמלה,
מפני שהוא יודע כי זה יהיה גם גר-דיני.

יהודה עמיחי *

שֶׁהַר הַזְכָּרוֹן יִזְכֵּר בְּמִקוֹמִי,
זֶה תִּפְקִידוֹ. שֶׁהֶגֶן לְזֵכֶר יִזְכֵּר,
שֶׁהֶרְחֹב עַל שֵׁם יִזְכֵּר,
שֶׁהַבְּנִין הַיְדוּעֵי יִזְכֵּר,
שֶׁבֵּית הַתְּפִלָּה עַל שֵׁם אֱלֹהִים יִזְכֵּר,
שֶׁסֶפֶר הַתּוֹרָה הַמִּתְגַּלְגֵּל יִזְכֵּר,
שֶׁהַיִּזְכֵּר יִזְכֵּר. שֶׁהַדְּגָלִים יִזְכְּרוּ,
הַתְּכָרִיכִים הַצְּבֻעוֹנִיִּים שֶׁל הַהִיִּסְטוֹרְיָה, אֲשֶׁר
הַגּוֹפִים שֶׁעֲטָפוּ הֶפְכּוּ אֶבֶק. שֶׁהָאֶבֶק יִזְכֵּר.
שֶׁהָאֲשֵׁפָה תִזְכֵּר בְּשׁוּעַר. שֶׁהַשְּׁלִיָּה תִזְכֵּר.
שֶׁחַיִּית הַשְּׂדֵה וְעוֹף הַשָּׁמַיִם יֵאָכְלוּ וְיִזְכְּרוּ,
שֶׁכֻּלָּם יִזְכְּרוּ. כְּדֵי שְׂאוּכַל לְנוּחַ.

שתי דקות *

ליפא אהרוני
(חלקו הראשון של השיר)

צפירה פלחה את האויר, שתי דקות דומיה
הישוב נדם, נאלם שאון בעיר ההומיה
עמדו דומם המורה, התלמיד, פועל הבניין
נהג המשאית, העורך דין, המוכר, הקניין.
הרכינו ראש, עובדות הניקיון, השוטר, הרופא,
הפקידה, הגנת, האמן, ויושבי בית הקפה.
התייחדו בגאון אמהות שכולות, אבות דואבים, אלמנות,
רעים לנשק, חברים מלידה, סבתות, סבים, בנים ובנות.
נשתתקה המחלקה בין הימין והשמאל, בין החילוני לדתי.
נמחקו כל ההבדלים, נעלם הפער העדתי.

שתי דקות של התייחדות
שתי דקות תמימות של אחדות
שתי דקות דומיה, לזכור, לא לשכוח.
שתי דקות האוצרות עצמה וכוח.

שתי דקות *

ליפא אהרוני (השיר במלואו)

צפירה פלחה את האויר, שתי דקות דומיה
הישוב נדם, נאלם שאון בעיר ההומיה
עמדו דומם המורה, התלמיד, פועל הבניין
נהג המשאית, העורך דין, המוכר, הקניין.
הרכינו ראש, עובדות הניקיון, השוטר, הרופא,
הפקידה, הגננת, האמן, ויושבי בית הקפה.
התייחדו בגאון אמהות שכולות, אבות דואבים, אלמנות,
רעים לנשק, חברים מלידה, סבתות, סבים, בנים ובנות.
נשתתקה המחלקה בין הימין והשמאל, בין החילוני לדתי.
נמחקו כל ההבדלים, נעלם הפער העדתי.

שתי דקות של התייחדות
שתי דקות תמימות של אחדות
שתי דקות דומיה, לזכור, לא לשכוח.
שתי דקות האוצרות עצמה וכוח.

וכמה חסרה לנו תרועה מהדהדת
ובמהלכה שתי דקות של שמחה מאחדת
שמחה העולה ופורצת מתוך הלב
שמחה המחברת ומשכיחה כל כאב.

וכמה חסרים לנו בשבת ובחג
שתי דקות מאחדות במסורת, במנהג
ועוד שתי דקות המלכדות בסתם יום של חול
הו – אז יהיה לנו יום העצמאות, חג גדול.

יהודה עמיחי